

RECENZIE

JÁN BODNÁR *O SÚČASNEJ FILOZOFII V USA*, vydalo Slovenské vydavateľstvo politickej literatúry, Bratislava 1956

Nik nepochybuje o tom, že Spojené štáty americké sú v súčasnosti vedúcou krajinou kapitalistického Západu, a to nielen v oblasti politickej, vojenskej a hospodárskej, ale aj ideologickej. Dr. Ján Bodnár tým, že sa podujal napísať knihu o najnovšej filozofii v Amerike, načrel do veľmi závažnej, aktuálnej a naliehavej problematiky, čo treba zdôrazniť nielen vzhľadom na to, že vplyvu americkej ideológie a filozofie podliehajú široké vrstvy amerického obyvateľstva, ale aj vzhľadom na to, že americká filozofia pôsobí aj takmer na všetky ostatné západné kapitalistické krajiny.

Je prirodzené, že práca tohto druhu je spojená so značnými ťažkosťami. O niektorých z nich hovorí i sám autor v úvode svojej knihy. Poukazuje na to, že doteraz sa náhľady idealistických filozofov vysvetľovali a kritizovali príliš všeobecne a povrchné, že sa filozofické teórie idealistov podceňovali, najmä čo do ich vplyvu na zmýšľanie ľudu a inteligencie, a že sa príliš ustrnuto uplatňovala zásada, podľa ktorej pokrokovú úlohu vo vývine filozofického myslenia zohrala vždy výlučne len materialistická filozofia.

Samu prácu si autor rozdelil na tri časti: v prvej hovorí o charakteristických zvláštnostiach vývinu amerického kapitalizmu a o počiatkoch americkej filozofie, druhá časť je venovaná novším smerom idealistickej americkej filozofie, ako pragmatizmu, neorealizmu, kritickému realizmu, logickému pozitivizmu a personalizmu a v tretej — poslednej časti — informuje autor o filozofických tendenciách v americkom socialistickom hnutí.

Ak chceme pochopiť súčasnú americkú filozofiu a tendencie jej ďalšieho vývinu, musíme si všimnúť aj celkové sociálne, hospodárske a kultúrne pomery a zvláštnosti historického procesu tejto krajiny. Z tohto hľadiska pristupoval ku svojej práci aj autor. Práve preto na začiatku prvej časti venuje niekoľko úvah charakteristike vývinu amerického kapitalizmu. Uvádza, že na hospodársky vývin USA priaznivo pôsobila výhodná zemepisná poloha krajiny, ďalej nesmierne prírodné bohatstvá a okolnosť, na ktorú poukazyval vo svojich ekonomických dielach už Karol Marx, že Spojené štáty vlastne nikdy nepoznali feudalizmus. Tieto priaznivé podmienky pôsobili na rozmach podnikavosti, súkromnej iniciatívy a mali značný podiel na pomerne dlho trvajúcej vzostupnej línii amerického kapitalizmu a tak dávali podnet k rôznym optimistickým teóriám o tzv. americkej výnimočnosti.

Po charakteristike podmienok historického vývinu USA pristupuje autor k skúmaniu počiatkov americkej filozofie, ktorá — ako vysvitá z výkladu — nachádzala sa ešte takmer v úplnom područí náboženstva. V prvej časti zmieňuje sa dr. J. Bodnár ešte o zakladateľoch pokrokovej filozofickej tradície USA — o osvietenenských mysliteľoch — Jeffersonovi, Franklinovi, Painovi a iných. Prvá časť knihy končí staťou o počiatkoch marxizmu v USA.

Druhá časť, ktorá — ako sme už spomenuli — je venovaná rozboru novších idealistických smerov, začína skúmaním pragmatizmu. Tomuto smeru venuje dr. J. Bodnár pomerne veľkú a podľa našej mienky i celkom oprávnenú pozornosť. Pragmatizmus je totiž smer, ktorý sa takmer všeobecne považuje za najvlastnejší produkt amerického filozofického

myslenia a jeho dvaja hlavní predstavitelia William James a John Dewey už za svojho života dosiahli v Amerike mimoriadnu popularitu. Zásľuhu na tom, že kapitola o pragmatizme je obsažná, podnetná a materiálve dobre podložená, majú jednak početné monografie o tomto smere — ako Linhartov *Americký pragmatismus*, Cornforthova kniha *Na obranu filosofie*... a iné — jednak i pomerne prístupné práce Jamesa a Deweyho ako *Pragmatismus, Rekonstrukce ve filosofii*, *The Quest for Certainty, Essays in Experimental Logic, Experience and Nature* a iné.

Veľkú pozornosť venuje dr. J. Bodnár aj ďalšiemu vplyvnému idealistickému smeru — neorealizmu a púšťa sa i do komplikovaného a subtilného učenia neorealitov o univerzáliách. Nazdávame sa, že pri analýze tohto učenia sa autor dopúšťa niektorých prenáhlených záverov. Tak napr. zdôrazňuje, že neorealistické učenie o univerzáliách je púha obnova Platónovho učenia o ideách. K tomu treba poznamenať, že neorealisti výslovne odmietajú Platónovu ríšu ideí ako „mysticizmus“. Taktiež myslíme, že nie je správne redukovat' učenie o univerzáliách na stredoveký spor medzi nominalizmom a realizmom. Domnievame sa tiež, že nie je celkom správne pripisovat' ihneď výroku neorealitov o tom, že modrosť jestvuje nezavisle od nášho vedomia, subjektívny idealizmus. V tomto prípade totiž neorealisti len zdôrazňujú fakt, že vnímanie modrosťi je úplne nezavislé od toho, či si to individuálny ľudský subjekt v procese vnímania uvedomuje alebo nie, inými slovami, vnímanie modrosťi je podľa neorealitov celkom objektívny, fyzikálno-fyziologický proces.

Na čitateľa, ktorý vie po anglicky, rušivo pôsobí v týchto miestach veľký počet tlačových chýb, najmä v uvádzaní titulov amerických a anglických kníh. Uvedieme aspoň niektoré: namiesto consciousness je viackrát nesprávne napísané consionsness, na str. 173 namiesto Language čítame Languae, ďalej namiesto Signs je vytlačené Signes, na str. 141 namiesto Powers čítame Pouver.

Na okraj kapitoly o logickom pozitivizme a sémantike pripomínáme, že autor podľa nášho náhľadu venoval malú pozornosť tomuto smeru, ktorý dnes na Západe patrí medzi najrozšírenejšie, a to nielen v radoch profesionálnych filozofov, ale aj v radoch prírodovedcov a matematikov. Nazdávame sa, že sa tu dr. J. Bodnár príliš uspokojil zhrnutím toho, čo o týchto problémoch napísal Maurice Cornforth vo svojej knihe *Na obranu filosofie*.

Zaujímavá je posledná, tretia časť práce, v ktorej sa hovorí o socialistických a marxistických filozofoch v USA. Naša verejnosť, celkove vzaté, vie pomerne málo o socialistickom hnutí v Amerike. V tejto časti hovorí dr. J. Bodnár o podmienkach robotnickeho hnutia v Amerike a potom rozoberá náhľady niektorých autorov. Nakoniec prechádza k charakteristike učenia J. Weydemeyera, F. A. Sorgeho, W. Z. Fostera, J. Sommervilla, H. Selsama a iných, ktorí predstavujú najzdravšie tendencie v americkom socialistickom a marxistickom hnutí.

V knihe sú aj vysvetlivky niektorých odborných filozofických termínov.

Celkove možno povedať, že aj keď je kniha určená pre širokú verejnosť a jej hlavným cieľom je informovať našu verejnosť o novších prúdoch v americkej filozofii, niektoré kapitoly — najmä o pragmatizme, neorealizme a kritickom realizme — presahujú toto zameranie a predstavujú solidné a materiálve dobre podložené kritické štúdie, za čo bola kniha zaslúžene odmenená cenou Slovenskej akadémie vied.

J. Švihran